

Bramming elværk og vandtårn

Jane Bækkel Møller, 2017

Den første elproduktion i Bramming startede på privat basis omkring 1902 på Pederstræde 5. Selve elværket blev bygget i 1918 på det nuværende Pederstræde 4, hvor Bramming Egnsmuseum i dag hører til. De første forbrugere af strømmen var hotel Kikkenborg og ejendommene omkring trianglen. Op gennem 1900 tallet udviklede elværket sig, og efterspørgslen efter strømmen steg. Værket fik både nye maskiner og flere tilbygninger op gennem 1900 tallet, men havde alligevel svært ved at følge med, da man overgik fra jævnstrøm til vekselstrøm. I 1971 lukkede den sidste generalforsamling værket.

Billede af det gamle elværk. Foto: Bramming Egnsmuseum

Elværket

I begyndelsen af 1900 tallet steg efterspørgslen på strøm, bl.a. pga. følgende af den industrielle revolution, som selvfølgelig også var aktuel i Danmark. Også i Bramming var behovet for strøm stigende. Her begyndte man at producere el i 1902 hos en trævarefabrik i Pederstræde 5.

Hans dampmaskine, havde så stor en kapacitet, at den både kunne forsyne værkstedets eget forbrug, samt en andel til salg. De første udefrakommende forbrugere af strømmen var hotel Kikkenborg og nogle ejendomme omkring trianglen.

Bramming Egnsmuseum

Fra 1906 frem til den 1. oktober 1918 drev Ingelev Christensen bygningen som et privat elværk. Herefter solgte han det til det nydannede andelsselskab Bramming Elektricitetsværk.

I den forbindelse, vedtog man at den daværende bygnings kapacitet ikke levede op til de nye krav, og man byggede derfor en ny bygning lige over for i Pederstræde 4.

I forbindelse med den nye bygning, kom der også nye maskiner til. Det er blevet vurderet at omkostningerne nærmerede sig 150.000 kr.

I 1924 blev der bygget en badeanstalt der udnyttede det varme vand kølevand fra elværket. Her kunne byens borgere tage et bad for 50 øre. Kvinderne kunne bade hver fredag, mænd kunne bade hver lørdag. Det blev dog så populært, at de måtte indføre yderligere to badedage om ugen.

I 1926 lavede elværket en aftale med den lokale kunstmaler Marius Skov. Skov havde en el-turbine på Bramming Hovedgård. Det kunne klare 5-10% af byens strømforbrug.

I 1930 blev der etableret natbelysning i byen.

Med den tyske besættelse i 1940, ophørte olieforsyningerne. I starten var olietankene fyldte, men olien blev med tiden opbrugt. Man løste problemet ved at anskaffe et gengasanlæg. Til det blev der bygget et specielt hus ved siden af vandtårnet, som kunne indeholde gasgeneratorer, der blev fyret med tørv. Fra maj 1946, var olieforsyningen normal.

I 1949 foreslog andelsselskabet, at der blev lavet et selvstændigt fjernvarmeselskab. Det blev opført ved siden af vandtårnet i 1950. Det blev baseret på bl.a. kølevand fra elværket. I 1951 blev der indgået en aftale med det nye fjernvarmeværk om levering af kølevand.

Det sidste strøm

I 1955 var efterspørgslen på strøm højere, end det maskinerne kunne klare, og man besluttede gradvist at gå over til vekselstrøm, som blev købt fra Karlsgaarde-værket ved Varde.

I 1961, valgte man at lukke badeanstalten, da værket ikke længere producerede tilstrækkelig kølevand.

I 1960'erne steg el-salget voldsomt, og værkets maskiner havde svært ved at følge med.

Der blev afholdt to generalforsamlinger i 1966, hvor det her blev besluttet at Bramming kommune skulle overtage værket. Men denne beslutning gik Ribe amtsråd imod. Der blev derefter holdt en ekstraordinær generalforsamling i november 1968, hvor der blev indgået en overenskomst med Sydvestjyllands Andels-Elforsyning. Det blev besluttet at likvidere elværket, og at sælge ejendommen til Bramming kommune.

Bramming Andels Elektricitetsværk ophørte den 11. februar 1971.

Elværkets bygning blev anvendt som værksted og garage for kommunens vejvæsen. Bygningen blev i 1990 overdraget til en gruppe frivillige der etablerede Bramming Egnsmuseum. Også byhistorisk arkiv fik lokaler her. De åbnede den første museumsudstilling her i 1994. I 2017, bliver bygningen stadig brugt til museum, arkivet er dog flyttet. Vandtårnet bliver brugt til jul, hvor julemanden skal vækkes fra sin lange søvn.

Vandtårnet

I 1921 blev det besluttet, i samråd med byens borgere og andelsselskabet, at der skulle bygges et vandværk ved siden af det gamle elværk. Der blev afsat 900 kvadratalen, til det nye vandværk. Til vandværket blev der bygget et vandtårn til 60 kubikmeter vand. Det blev færdigt i 1922. Vandtårnet gjorde, at byens borgere kunne få renere vand, end de kunne trække fra deres egne brønde.

Vandtårnet bygget i 1922. Foto: Bramming Egnsmuseum

Tidslinje

- 1902: første private elværk i Bramming - stedet ukendt.
- 1906: Privat elproduktion i Trævarefabrikken i Pederstræde 5.
- dampmaskine.
- første aftagere: Kikkenborg og ejendomme omkring Trianglen.
- 1907: Antallet af elektricitetsbrugere stiger kraftigt.
- 1918: Andelsselskabet **Bramming Elektricitetsværk** overtager det private værk.
- 1919: Bygningen Pederstræde 4 opføres (i dag museum).
- 1922: Vandtårnet bygges og byens vandværk var en realitet.
- 1924: Badeanstalten bygges.
- 1926: Der leveres supplerende el fra vandturbinen ved Bramming Hovedgård.
- 1928: elværket udvides.
- 1932: elværket udvides for at skaffe plads til nye akkumulatorer, der dækkede forbruget om natten, hvor motorerne var stoppet.
- 1940-45: Energien blev leveret af en gasgenerator, baseret på mosetørv.
- 1949: en indkøbt tysk u-bådsmotor producere strøm.

Bramming Egnsmuseum

1950: Fjernvarmeværk bygges ved siden af elværket. Det aftog kølevandet fra elværket.

1956: Vekselstrøm leveres for første gang til nogle af kunderne.

Der suppleres med strøm leveret fra Karlsgårdeværket.

1961: badeanstalten lukkes og bygningen nedrives.

1966: Bramming el-værk bliver interessant i SAEF

1971: Den sidste generalforsamling afslutter elværkets produktionsperiode.

Produktionstal:

1928: 181.000 kwt + køb af 15.000 kwt fra Bramming Hovedgård

1941: 388.000 kwt

1943: 503.000 kwt

1956: 1.088.000 kwt + køb af 300.000 kwt fra Karlsgårde-værket

1965: 4.844.000 kwt

Kilder

Museumssag BRM 129 på Bramming Egnsmuseum